



Türkiye’deki Sağlık Turizmi Politikalarının, Sektörel Hedefler Bağlamında Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi (Evaluation of the Current Situation of Health Tourism Policies in Turkey in the Context of Sectoral Targets)

* Hakan Oğuz ARI ^a 

^a Health Institutes of Türkiye, Türkiye Health Policies Institute, Ankara/Türkiye

Makale Geçmişi

Gönderim Tarihi: 18.02.2022

Kabul Tarihi: 26.03.2022

Anahtar Kelimeler

Turizm,

Sağlık turizmi

Sağlık turizmi hedefleri

Türkiye

Öz

Sağlık turizmi, insanların sağlık nedeni ile bir ülkeden başka bir ülkeye seyahati kavramıdır. İnsanların sağlık turizmi amaçlı seyahat etmelerinin nedenleri tedavilerinin ülkelerinde mevcut olmaması veya çok yüksek maliyetlere sahip olmasıdır. Global ölçekte insanlar bu nedenle sağlık hizmeti arayışı içindedirler. Bu nedenle, sağlık turizmi sektörü giderek artan bir harcama alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkeler de yaklaşık 500 milyar dolar düzeyinde olduğu tahmin edilen bu büyüklükten daha fazla pay almak amacıyla sağlık turizmine özgü hedefler belirlemede, politikalar geliştirmektedir. Bu çalışmanın amacı, Türkiye’de sağlık turizmi alanında devlet tarafından ortaya konulmuş olan hedefler ile mevcut gerçekleştirmelerin karşılaştırılarak sektörel hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının ortaya konulmasıdır. Çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Türkiye’de sağlık turizmi ile ilgili konulmuş olan hedefler literatür taraması ile belirlenerek, hedefler ile mevcut durum değerlendirilmiştir. Çalışmada TÜİK ve Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistikleri kullanılarak tespit edilen farklar yazar tarafından ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırma sonucunda 10. ve 11. Kalkınma Planı ve Termal Turizm Master Planı kapsamında belirlenmiş olan hedeflere ulaşılamadığı tespit edilmiştir. Devlet tarafından belirlenmiş hedeflere ulaşılabilmesi ve sağlık turizminin geliştirilebilmesi için konuyla ilgili politika yapıcılara öneriler sunulmuştur.

Keywords

Tourism

Health Tourism

Health Tourism Targets

Turkey

Abstract

Health tourism is the concept of people traveling from one country to another for health reasons. The reasons why people travel for health tourism is that their treatment is not available in their country or has very high costs. For this reason, people on a global scale are in search of health services. For this reason, the health tourism sector is emerging as an ever-increasing expenditure area. Countries also set targets and develop policies specific to health tourism in order to get a larger share of this size, which is estimated to be around 500 billion dollars. The aim of this study is to reveal the extent to which sectoral targets have been achieved by comparing the targets set by the state in the field of health tourism in Turkey with the current realizations. In the study, the document review method, one of the qualitative research methods, was used. The targets set for health tourism in Turkey were determined by literature review, and the current situation was evaluated with the determined targets. In the study, the differences determined by using statistics from TURKSTAT and Ministry of Culture and Tourism were tried to be revealed by the author. As a result of the research, it was determined that the targets set within the scope of the 10th and 11th Development Plan and the Thermal Tourism Master Plan could not be reached. Suggestions were presented to policy makers on the subject in order to achieve the targets determined by the state and to develop health tourism.

Makalenin Türü

Araştırma Makalesi

* Sorumlu Yazar

E-posta: hakan2004@gmail.com (H. O. Ari)

DOI:10.21325/jotags.2022.1005

GİRİŞ

Hızla gelişen ve küreselleşen dünyada insanlar sağlık durumlarını korumak ve geliştirmek, hastalıklarını daha hızlı bir şekilde, kaliteli ve uygun bir maliyet ile tedavi ettirebilmek için farklı ülkelere seyahatte bulunma eğilimindedirler (Erdem, 2021, s.6). Sağlık turizmi çağımızın en hızlı büyüme gösteren hizmet sektörü alt dalı olup insanların kaliteli sağlık hizmetlerine ulaşmasını sağlayan, istihdam oranını artıran, ekonomileri destekleyen bir sektör haline gelmiştir (İştar, 2016, s.26). Geleneksel turizm seyahatleri ile karşılaştırıldığında, sağlık turizminde daha farklı hizmetler talep edilmektedir. Sağlık turizmi, başta sağlık tesisleri olmak üzere, otellerin, aracı kurumların, ulaşımın, turistik cazibe merkezlerinin, alışveriş sektörünün ve diğer ilgili endüstriyel unsurların gelişimini etkin bir şekilde teşvik etmektedir (Zhang vd., 2022, s.2). 21. yüzyılın gelişmiş ulaşım ve iletişim teknolojilerinin yanı sıra dünya genelinde gelir düzeylerindeki artışın bir sonucu olarak yeni alanlar görmek, yeni deneyimler kazanmak, kazanç elde etmek veya daha sağlıklı olmaya yönelik turizm faaliyetleri oldukça yüksek bir düzeye ulaşmıştır (Kara, 2020, s.265). Birleşmiş Milletler Dünya Turizm Örgütü (2022) verilerine göre 1950 yılında 25 milyon olan turist sayısının 2019 yılında yaklaşık 1,5 milyara yükseldiği, küresel Covid-19 salgınıyla birlikte getirilen kısıtlamalar nedeniyle 2020'de 400 milyona gerilediği, 2021'de ise yaklaşık yüzde 4 artışla 415 milyona çıktığı belirtilmektedir. Uluslararası turist sayısı göz önüne alınarak yapılan değerlendirmeye göre, dünyada ortalama her altı kişiden birinin yılda bir kez yurtdışına seyahat ettiği görülmektedir.

Dünya Turizm Örgütü (1995) turizm kavramını "boş zaman değerlendirme, iş gereği yapılanlar ve diğer amaçlarla art arda bir yıldan fazla olmamak üzere olağan ortamları dışındaki yerlere seyahat eden ve orada kalan insanların faaliyetleri" olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımla uyumlu olarak turizm, eğlence amaçlı seyahatlerle sınırlı olmayıp iş, tıbbi veya diğer amaçlarla yapılan seyahatleri de içermektedir. İnsanların sağlığını iyileştirme arayışı ile ilgili gerçekleştirdiği sınır ötesi seyahatlerin, yaygın bir uygulama haline geldiği görülmektedir (Aydın & Karamehmet, 2017, s.16).

Sağlık turizmi, yeni bir turizm türü olarak popüler bir hale gelmiştir. Katma değeri yüksek ve birçok alanda istihdam yaratan bu sektör, birçok hükümet tarafından öncelikli sektör olarak değerlendirilmekte, çeşitli hedefler belirlenmekte, yatırım ve teşviklerle desteklenmektedir. Bununla birlikte tıbbi hizmetlerde uluslararası ticaret son birkaç on yılda hızla büyümektedir (Kılavuz, 2018, s.43).

Türkiye'de sağlık turizminin mevcut durumu ve politikaları ile ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Doğan ve Aslan (2019, s.414-415), Türkiye'nin özellikle 2010 yılından itibaren resmi olarak sağlık turizmi politikaları belirlemeye başladığını, hastane ve yatak kapasitesi artırımına yönelik alt yapı çalışmalarının devam ettiğini, özellikle medikal ve termal turizm türlerinde üst düzey hizmet sunma kapasitesine sahip olduğunu belirtmektedir. Ancak sağlık turizmi ile ilgili veri kayıt sistemlerindeki aksaklıkların, sektörle ilgili net bilgilerin edinilmesini ve tutarlı politika geliştirilmesini engellediğine de işaret edilmektedir.

Özkan (2019, s.62-63) tarafından yapılan bir çalışmada ise, Türkiye'nin medikal turizm potansiyeli incelenmiş, kalkınma planlarında sağlık ve medikal turizm ile ilgili çeşitli politikalar geliştirildiği, şehir hastanelerinin devreye alınması ile kapsamlı hizmetler sunulmaya başlandığı ortaya konulmuştur. Türkiye'nin rekabetçi sağlık turizm piyasasında ön plana çıkabilmesi için kısa ve uzun vadeli hedefler belirlenerek; Sağlık Bakanlığı, turizm sektörü ve özel sağlık kuruluşlarının koordineli bir şekilde plan, program ve yatırımlar yapmasının gerekli olduğu vurgulanmıştır.

Sağlık turizmi uygulamaları ve Türkiye'ye getirilerine ilişkin yapılan bir diğer çalışmada, küresel sağlık turizmi pazarından daha fazla pay almak isteyen Türkiye'nin stratejilerini belirlerken uygulayacağı politikaları günümüz koşullarına göre yeniden değerlendirmesi, pazar payı yüksek ülkelerin örnek alınması ve sağlık turizminde faaliyet gösteren özel sektör kuruluşlarının uluslararası piyasada rekabetçi duruma gelinceye kadar devlet tarafından sübvansede edilmesinin gerektiği ortaya konulmuştur (Ağaoğlu vd., 2019, s.18).

Türkiye sağlık turizmi alanında önemli destinasyonlardan biridir ve elde ettiği geliri artırmaya çalışmaktadır (Yılmaz vd., 2020, s.83). Bu nedenle geliştirilen stratejilerin, uygulanan politikaların ve belirlenen hedeflerin incelenerek bu hedeflere ulaşma düzeylerinin analiz edilmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda çalışmanın amacı, Türkiye'de sağlık turizmi alanında devlet tarafından ortaya konulmuş olan hedefler ile Türkiye'deki sağlık turizminin güncel durumu karşılaştırılarak hedeflere ne ölçüde ulaşıldığının ortaya konulmasıdır.

Sağlık Turizmi Kavramı

İnsanların sağlığını iyileştirme arayışı ile ilgili gerçekleştirdiği sınır ötesi seyahatler, son yıllarda yaygın bir uygulama haline gelmiştir. Hiç şüphesiz sağlık, sadece fiziksel bir boyutla sınırlı olmayıp daha fazlasını da kapsamaktadır (Aydın & Karamehmet, 2017, s.16). Dünya Sağlık Örgütü (1946) sağlık tanımında bu geniş yelpazeyi işaret ederek sağlığı; "Yalnızca hastalık veya sakatlığın olmayışı değil, fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik halidir" şeklinde tanımlamıştır. Bu nedenle, insanlara tıbbi tedavi ve rehabilitasyon sağlayan sağlıkla ilgili hizmetler, fiziksel, zihinsel ve sosyal refahı iyileştirmeye ve olası sorunları önlemeye odaklanan tıbbi veya "sağlık" odaklı hizmetleri kapsamaktadır.

Sağlık turizmi kavramı, insanların tedavi amacıyla ikamet ettikleri yerlerden başka yerlere seyahat etmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bir diğer ifade ile, sağlık turizmi ya iyilik halinin devamlılığı ya da tedaviye ulaşmak amacıyla yapılmaktadır (Altın vd., 2012, s.1004-1005). Sağlık turizmi ile oluşan insan hareketliliği küreselleşme ile dünyada en hızlı büyüyen sektör haline gelmiş ve bu durum ülkeler arasında ciddi bir rekabete neden olmuştur (Akın & Bayar, 2019, s.134). Bir başka tanıma göre sağlık turizmi; insanların koruyucu, tedavi edici ve rehabilite edici sağlık hizmetleri ile aynı zamanda sağlığı geliştirici hizmetleri de edinmek amacıyla yaşadıkları ülkelere farklı ülkelere ziyarette bulunmalarıdır. Özetle sağlık turizmi konsepti, uluslararası ölçekte insanların sağlık amaçlı hareketlilik potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine imkan veren bir sektördür (Satürk, 2019, s.1).

İnsanlar, sağlık hizmeti almak amacıyla farklı ülkelere yolculuklar yapmaya yönelmekte, yeniden sağlıklı hale gelme veya sağlık durumlarını geliştirme amacıyla sağlık turizmi hareketliliğini meydana getirmektedir (Öztürk & Yazıcıoğlu, 2002, s.9). Bu kapsamda sağlık turizmini ve turist sağlığını iki ayrı kavram olarak ele almak gerekmektedir. Sağlık turizminin birincil amacı sağlık hizmeti almak iken turist sağlığı ise sağlık dışındaki bir nedenle turizm faaliyetinde bulunan turistlerin aldığı sağlık hizmetlerini kapsamaktadır (Özsarı & Karatana, 2013, s.137). Dünyada ulaşım imkanlarının ve iletişim teknolojilerinin gelişmesi ve sağlık hizmetlerinde görülen ilerlemeler, küresel ölçekte sağlık turizmi hareketliliğini ve önemini giderek artırmıştır (Bozça vd., 2017, s.158). Bununla birlikte sağlık turizmi günümüzde turizm ve sağlık sektörlerinin buluşturan, ülkelere gelir getiren ve yeni istihdam alanları yaratan bir tür ihracatın gerçekleştiği bir sektör haline gelmiştir (Kara, 2020, s.268).

Kendi ülkesinden başka bir ülkede sağlık hizmeti almak isteyen insanların çeşitli sebepleri bulunmaktadır. Sağlık turizmine yönelik bu seyahat motivasyonları; maliyet tasarrufu sağlanması, bekleme süresi olmadan hizmet

alınabilmesi, tıbbi bakım ve tatil aktivitelerinin birleştirilmesi, kültürel benzerliklerin olması, sağlık turizmi ile ilgili kolaylaştırıcı düzenlemelerin bulunması, kişinin kendi ülkesinde bazı hizmetlerin kısıtlanmış veya yasaklanmış olması ya da bazı hizmetlerin sağlanamaması, tıbbi hizmetlerin kalitesi ve destekleyici hizmetlerin sağlanması olarak sıralanabilir (Ceti & Ünlüöner, 2020, s.100). Sağlık turizminin ortaya çıkmasına ilişkin öne sürülen temel hipotez, gelişmiş ülkelerdeki uzun bekleme süreleri ve sağlık hizmetlerinin yüksek maliyetleri nedeniyle oluşan sağlık hizmeti taleplerine cevap vermektir (Kara, 2020, s.268). Dünya nüfusunun giderek yaşlanması, sağlık hizmetlerindeki yetersizlikler, insanların farklı ortamlarda hizmet alma talepleri, daha uygun fiyatla ve daha yüksek kalitede sağlık hizmeti arayışı gibi faktörler sağlık turizmine olan talebi global olarak artırmaktadır (Toptaş, 2020, s.3194). Sağlık turizmi faaliyetleri, hizmet sunan ülkeye yüksek bir gelir elde etme imkanı vermesi ve global ölçekte sağlık turizmi talebinde artış olması gibi nedenlerle giderek daha da gelişmektedir (Dalan & Arıkan, 2021, s.457). Her yıl dünya çapında 600 milyona yakın sağlık turistinin sağlık hizmeti temin etmek amacıyla sınır ötesi hareketlilikte bulunduğu ve faaliyetler neticesinde sağlık turizmi harcamaları ise yaklaşık 500 milyar dolar düzeyinde bir harcamanın yapıldığı tahmin edilmektedir. Bu nedenle sağlık turizmi kavramı, hizmet sektöründe giderek daha fazla pay almaktadır (Işık vd., 2021, s.222; Ushaş, 2021).

Sağlık Turizmi Türleri

Sağlık turizmi Türkiye Cumhuriyeti Sağlık Bakanlığı sınıflandırmasına göre termal turizm, medikal turizm, yaşlı turizmi ve engelli turizmi olmak üzere dört gruba ayrılmaktadır (Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, 2022a). Bununla beraber, insanların farklı sağlık turizmi taleplerine cevap verebilmek amacıyla artan hizmet çeşitliliğine bakıldığında, bu dört başlığın yanı sıra sağlıklı yaşam kampları, obezite kontrol paketleri, detoks paketleri, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları gibi farklı türlerin de bulunduğu bilinmektedir (Erdem, 2021, s.13).

Termal Turizm, yeraltı sularında zengin minerallerin insan sağlığı üzerindeki önemli etkilerinden faydalanılması temeline dayanır. Termal turizm de sağlık turizmi denilince akla gelen önemli faaliyetlerden biridir (Yazan vd., 2017, s.200). Termal turizm; “termomineral su banyosu, içme, inhalasyon, çamur banyosu ve benzeri türlerdeki metotların yanında iklim kürü, fizik tedavi, rehabilitasyon, egzersiz, psikoterapi, diyet gibi destekleyici tedavilerinin birleştirilmesi ile uygulanan kürlerin yanında termal kaynakların eğlence ve rekreasyon hedeflenerek kullanılması sonucu ortaya çıkan turizm türüdür” (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2019). Ayrıca termal turizm, insanların kaplıca suları ile kür yapmasının yanı sıra, tedavi olduğu tesis ve çevresinde gerçekleştirdiği konaklama, beslenme, dinlenme ve eğlenme gibi aktiviteleri de kapsamaktadır (Yılmaz, 2018, s.25.)

Medikal turizm kişilerin tıbbi tanı, tedavi veya terapi amaçlı ikamet ettiği ülkeden başka bir ülkeye gitmesi ve aynı zamanda gittiği destinasyondaki turistik imkanlardan ve aktivitelerden yararlanmasıdır (Tengilimoğlu, 2021, s.3) Medikal turizm, sağlık turizminin temel bileşenlerinden biridir. Medikal turizm, insanların tıbbi tedavi amacıyla sınır ötesi ülkelere yaptığı seyahatler olarak tanımlanmaktadır. Düşük maliyetlerden yararlanmak için yapılan sağlık amaçlı seyahatleri ifade eder. Bir turistin yabancı bir ülkeye tedavi olmak ve orada en az bir gece kalmak ve harcama yapmak için gittiği turizm faaliyeti anlamına gelir (Yapıcı, 2021, s.197). Medikal turizm, yurt dışından gelen insanlara sunulan sağlık hizmetlerini içermektedir. Diğer bir ifadeyle, belirli bir hastalığı olan yurt dışından gelen insanlara genellikle 2. ve 3. basamak sağlık kurum ve kuruluşlarında hekimler tarafından yapılan tedavi amaçlı tıbbi uygulamalardır (Kılıç & Sak, 2021, s.166).

Bakıma muhtaç yaşlıların, bakım ihtiyaçlarını giderebilmek amacıyla bulunduğu ülkenin dışına seyahat etmeleri yaşlı turizmi olarak tanımlanmaktadır (Yardan vd., 2014, s. 32). Yaşlı turizmi, diğer adı ile geriatri turizmi; 65 yaşın üzerinde bulunan ve kimi zaman bir veya kimi zaman da birden çok kronik hastalığı bulunan, başkalarının yardımına ve desteğine muhtaç insanların, gittikleri farklı ülkelerdeki merkezlerde, yetkili (sertifikalı) personel tarafından bakımları, rehabilitasyon ve tedavilerinin gerçekleştirildiği klinikler, bakım evleri ve geriatrik tedavi merkezlerini kapsamaktadır (Özkan, 2019, s.54). Özellikle gelişmiş ülkelerde yaşlıların başvurduğu bir turizm türü olan yaşlı turizmi, kimi zaman önleyici tedbir olarak kullanılsa da kimi zaman da sağlık sorunlarının çözülmesi için bir fırsat olarak görülmektedir (Bulu & Eraslan, 2007, s. 174).

Engelli turizmi ise, engelli insanların fiziksel, zihinsel ve ruhsal yönden sağlıkları için hizmet almalarına ve aynı zamanda gezi, konaklama, yeme-içme gibi turizm faaliyetlerinde bulunmalarına imkan veren bir turizm çeşididir (Ağaoğlu vd., 2019, s.5). Engelli turizmde, engelli bireylere koruyucu, iyileştirici ve rehabilite edici sağlık hizmetleri verilmektedir (Bozça vd., 2016, s.158).

Türkiye’de ve Dünyada Sağlık Turizmi

Sağlık turizmi dünya ülkeleri açısından ele alındığında yeni bir kavram değildir. 14. yüzyıldan bu yana özellikle İngiltere ve Avrupa’da şifalı suların yararlanmak amacıyla sağlık turizmi faaliyetlerinin gerçekleştirildiği bilinmektedir. 16. yüzyıldan itibaren ise termal kaynağa sahip olan bölgelerin tedavi imkanlarının yanında birer sosyal aktivite merkezi haline geldikleri görülmektedir (Özer & Songur, 2011, s.74; Türksoy & Türksoy, 2010, s.703). 18. ve 19. yüzyıllarda ise verem gibi hastalıkların tedavisi için Avrupa ve Amerikalı hastaların dünyanın çeşitli bölgelerine gittikleri görülmektedir (Dinçer, 2010, s.14).

Sağlık kurumlarının artan maliyetleri sosyal güvenlik kurumlarını finansal olarak etkilemektedir. Sosyal güvenlik kurumları ve özel sağlık sigortası kuruluşları, bu tür güçlüklerle mücadele edebilmek için, kaliteli sağlık tesislerine sahip ülkelerle daha düşük maliyetlerle iş sözleşmeleri yaparak vatandaşlarına daha düşük maliyetle sağlık hizmeti sunmaya odaklanmaktadır (Cook, 2008, s.4). Özellikle tıbbi teknolojideki gelişmeler ve dünyadaki küreselleşme çabaları ile ulaşım imkanlarındaki iyileşmeler sağlık turizminin gelişmesini hızlandırmıştır (Al-Natour, 2020, s.2741).

Dünyada sağlık turizmi alanında öne çıkan ülkelere bakıldığında, Hindistan, Tayland, Singapur, Malezya, Amerika Birleşik Devletleri, Küba, Almanya, Meksika, Kosta Rika, Kolombiya, Güney Kore, İsrail, Macaristan ve Türkiye gibi ülkelerin ön planda olduğu görülmektedir (Işık vd, 2021, s.225-227; Aksu & Bayar, 2019, s.138; Kılıçarslan, 2019, s.1136). Sağlık turizm sektöründe talep genel olarak Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Orta Doğu ülkelerinde yoğunlaşmakta olup, en fazla Hindistan, Malezya ve Tayland tercih edilen ülkeler arasında yer almaktadır (Can, 2019, s.35).

Türkiye son yıllarda sağlık turizminde önemli ilerlemeler kaydetmiştir. Sağlık turizminde sahip olduğu kapasiteyi geliştirmiş ve bu sayede hem hasta sayısı hem de elde edilen gelir açısından önemli gelişmeler sağlamıştır (Aksu & Bayar, 2019, s.138). Covid-19 salgınının öncesinde, 2019 yılı itibarıyla gelen turist sayısı bakımından dünyada altıncı sırada yer almakta, ek olarak gelişmiş altyapıya sahip sağlık kuruluşları ve sağlık sistemi ile önemli jeotermal kaynaklarına sahip olması, tarihi ve doğal güzellikleri, zengin kültürel mirası ve düşük maliyetleri nedeniyle son yıllarda sağlık turizmi alanında tercih edilen bir ülke konumundadır (Kabacık, 2021, 466).

Türkiye’de, özellikle medikal turizm kapsamında sunulan hizmetlerin fiyatlarının, dünya ortalamasının altında olması bir avantaj sağlamaktadır. Uluslararası akreditasyona sahip sağlık tesisi sayısı açısından da Tayland’dan sonra dünyada ikinci sırada yer almaktadır (Akbolat & Gülçin Deniz, 2019, s.136). Çağdaş yöntemlerle yapılan plastik ve estetik cerrahi, saç ektirme, göz ameliyatları, tüp bebek, açık kalp ameliyatları, kanser tedavileri, kulak burun boğaz, diyaliz ve kalp damar cerrahisi, jinekoloji, beyin cerrahisi, ortopedi, diş gibi tıbbi operasyonlar ile fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri de dahil olmak üzere hemen hemen her dal için gelen yabancı hastalar düşük maliyet-yüksek kalite ve teknoloji standartları nedeniyle Türk sağlık kuruluşlarını tercih etmektedir (Moloğlu, 2015, s.677; Mutlubaş, 2019, s.2978).

Ülkelerin medikal turizmi potansiyellerini imaj ve çevre, sağlık ve turizm çekiciliği, alt yapısı ve tıbbi olanakların ve hizmetlerin bulunabilirliği kriterleri kapsamında değerlendiren medikal turizm indeksi 2020-21 sonuçlarına göre Kanada ilk sırada yer alırken onu Singapur, Japonya ve İspanya takip etmektedir. Türkiye ise bu sıralamada 30. sırada yer almıştır (MTI, 2022)

Sağlık Turizmi Hedefleri

Kamu kurumlarının uyguladıkları politikalar incelendiğinde sağlık turizmi özelinde birtakım hedeflerin belirlendiği görülmektedir. 2014-2018 yıllarını kapsayan Onuncu ve 2019-2023 yıllarını kapsayan On Birinci Kalkınma Planında yer alan hedefler bu anlamda göz önünde bulundurulması gereken en önemli resmi beyanlar olarak değerlendirilmektedir. Onuncu Kalkınma Planı kapsamında hazırlanmış olan Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı, içerdiği hedefler ve eylem planı ile son yıllarda sağlık alanında kaydedilen gelişmelere paralel olarak, dünyada yükselen pazar konumunda olan medikal turizm, termal turizm ve ileri yaş-engelli turizmi alanlarında Türkiye’nin hizmet kalitesinin yükseltilerek rekabet gücünün artırılması amaçlanmaktadır (Kalkınma Bakanlığı, 2015)

Kalkınma Bakanlığı tarafından Onuncu Kalkınma Planı kapsamında hazırlanan sağlık turizminin geliştirilmesi programında sağlık turizmine yönelik olarak belirlenmiş hedefler aşağıda sunulmuştur (Kalkınma Bakanlığı, 2015):

- Termal turizmde 100.000 yatak kapasitesine ulaşılması
- Termal turizmde 1.500.000 (600.000 tedavi amaçlı) yabancı termal turiste hizmet sunulması
- Termal turizmde 3 milyar dolar gelir elde edilmesi
- Medikal turizmde dünyanın ilk 5 destinasyonu içerisinde olunması
- 750.000 medikal yabancı hastanın tedavi edilmesi
- Medikal turizmde 5,6 milyar dolar gelir elde edilmesi
- İleri yaş turizminde 150.000 yabancı turistin ülkemizi ziyaret etmesi
- İleri yaş turizminde 750 milyon dolar gelir elde edilmesi

Söz konusu hedeflerin izlenebilmesi amacıyla yıllara göre performans göstergeleri belirlenmiş olup söz konusu performans göstergeleri Tablo 1’de sunulmuştur:

Tablo 1. Performans Göstergeleri

Gösterge	(2013)	2014	2015	2016	2017	2018
Termal turizm yatak kapasitesi	42.000	50.000	60.000	75.000	90.000	100.000
Termal turizm turist sayısı	500.000	625.000	780.000	975.000	1.250.000	1.500.000
Medikal turizm turist sayısı	308.500	360.000	435.000	520.000	620.000	750.000
Termal, medikal ve ileri yaş turizmde turizm geliri (milyar dolar)	2,75	3,40	4,45	5,85	7,60	9,35

Kaynak: Kalkınma Bakanlığı, 2015.

Program; sağlık turizmine yönelik kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi, sağlık turizmi alanında fiziki ve teknik altyapının iyileştirilmesi, sağlık turizmi hizmet kalitesinin artırılması ve sağlık turizmi alanında etkin tanıtım, pazarlama yapılması ve uluslararası işbirliğinin artırılması olmak üzere dört bileşenden oluşmaktadır. Programın sorumlusu Sağlık Bakanlığı'dır. Eylem Planı, yukarıda bahsedilen hedeflere ulaşmak amacıyla belirlenmiş olan 34 eylemden oluşmaktadır.

On Birinci Kalkınma Planında ise sağlık hizmetlerinde fiyat ve kalite olarak daha cazip ülkeler hakkında bilgiye erişimin artması ve ulaşımın kolaylaşmasıyla sağlık turizmi sektörünün büyümesinin beklendiği belirtilmektedir. Ülkemizde nüfusun yaşlanmasıyla kronik hastalık yükü ve maliyetler artmakta, hizmet sunum etkinliğinin artırılması ve teknolojik gelişmelerin fırsata çevrilmesi daha önemli hale gelmekte, ülkemizin sağlık turizmi pazarındaki potansiyeli ön plana çıkmaktadır (Strateji ve Bütçe Başkanlığı, 2019).

Bu kapsamda göz önünde bulundurulması gereken bir diğer politika belgesi ise Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan Termal Turizm Master Planı 2007-2023 ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013 çalışmasıdır. Bu belge ile, Türkiye'nin sahip olduğu alternatif turizm potansiyellerinin tespiti ve planlı bir şekilde koruma-kullanma dengesi içerisinde ülke turizmine kazandırılması için izlenecek olan stratejiler belirlenip eylem planı haline getirilmiştir. Plan ile 4 adet termal turizm bölgesi oluşturulmuş ve termal turizm merkezlerindeki yatak kapasitesinin 2023 yılında 500.000 termal yatağa yükseltilmesi hedefi belirlenmiştir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007).

Yöntem

Türkiye'de sağlık turizmine yönelik belirlenen hedeflerin incelendiği bu çalışmada nitel araştırma yöntemlerinden doküman inceleme yöntemi kullanılmıştır. Bu amaçla ikincil kaynaklardan veriler elde edilmiştir. Öncelikle Türkiye Sağlık Turizmi ve hedefleri ile ilgili literatür taraması yapılmış, elde edilen veriler hedef belirleyen kamu kurumlarına göre sınıflandırılmış ve öngörülen sürede sağlık turizmi ile ilgili belirlenmiş olan hedeflere ulaşıp ulaşılamadığı incelenmiştir. Çalışmada, Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) tarafından sağlanan harcama türüne göre turizm geliri ve ziyaret amacına göre çıkış yapan ziyaretçi istatistikleri ile Kültür ve Turizm Bakanlığı istatistikleri kullanılmıştır. Sağlık turizmi şemsiyesi altında yer alan medikal turizm, termal turizm gibi alt başlıklara ilişkin veriler, resmi olarak açıklanmadığı için genel veriler üzerinden bir değerlendirme yapılmıştır. Sağlık turizmine yönelik belirlenen hedefler ile mevcut veriler tablolar halinde sunulmuş ve değerlendirilmiş, arasındaki farklar araştırmacı tarafından yorumlanmıştır.

Bulgular

Türkiye’de yıllara göre sağlık turizmi ile ilgili istatistiki veriler bu bölümde özetlenmiştir. Türkiye’de sağlık turizmi kapasitesine bakıldığında, medikal turizm açısından termal, yaşlı turizmi ve engelli turizmüne göre daha yüksek bir alt yapı düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Sağlık Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de 1.473 adet sağlık tesisinin ve 307 adet aracı kuruluşun faaliyet gösterdiği bilinmektedir (Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, 2022b). Sağlık tesisleri arasında kamu hastaneleri, devlet ve vakıf üniversitesi hastaneleri, özel hastane ve özel tıp merkezleri, konaklamalı fizik tedavi ve rehabilitasyon merkezleri, muayenehaneler, özel laboratuvarlar, özel ağız ve diş sağlığı poliklinikleri, özel poliklinikler, özel genetik hastalıklar tanı merkezleri ve özel evde bakım merkezleri gibi geniş bir yelpazede yer alan hizmet sunucular bulunmaktadır.

Turizm ve Sağlık Turizmi Geliri

Sağlık turizmi kapsamında sağlık hizmeti almak amacıyla Türkiye’ye gelen hastalar, TÜİK tarafından yayınlanmakta olan “Turizm İstatistikleri” bünyesinde toplanmaktadır. Sağlık turizmi gelirleri, “Çıkış Yapan Ziyaretçi İstatistikleri” başlığı altında yer alan “Harcama Türlerine Göre Turizm Geliri”; sağlık turizmi amacıyla gelen hasta sayısı ise “Geliş Nedenine Göre Çıkış Yapan Ziyaretçiler” tablolarında sunulmaktadır.

TÜİK istatistiklerine göre, 2002 yılından itibaren Türkiye’nin turizm ve sağlık turizmi geliri ile sağlık turizmi gelirinin toplam turizm gelirleri içindeki oranı Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Yıllara Göre Turizm ve Sağlık Turizmi Geliri, Sağlık Turizmi Gelirinin Turizm Gelirleri İçindeki Oranı

Bin ABD \$	Turizm Geliri	Sağlık Turizmi Geliri	Sağlık Turizmi Gelirinin Turizm Gelirleri İçindeki Oranı (%)
Yıl			
2002	12.420.519	147.844	1,2
2003	13.854.868	203.703	1,5
2004	17.076.609	283.789	1,7
2005	20.322.110	343.181	1,7
2006	18.593.950	382.412	2,1
2007	20.942.500	441.677	2,1
2008	25.415.067	486.342	1,9
2009	25.064.481	447.296	1,8
2010	24.930.996	433.398	1,7
2011	28.115.693	488.443	1,7
2012	29.007.003	627.862	2,2
2013	32.308.991	772.901	2,4
2014	34.305.904	837.796	2,4
2015	31.464.777	638.622	2,0
2016	22.107.440	715.438	3,2
2017	26.283.656	827.331	3,1
2018	29.512.926	863.307	2,9
2019	34.520.332	1.065.105	3,1
2020	12.059.320	548.882	4,6
2021	24.482.332	1.048.549	4,3

Kaynak: TÜİK, 2022

Tablo 2’de yıllara göre sunulmuş olan veriler incelendiğinde, 2002 yılında sağlık turizmi gelirinin toplam turizm gelirleri içindeki oranı %1,2 olarak gerçekleşmiştir. 2006 yılında %2,1’e yükselen bu oran, 2010 yılında %1,7; 2013 yılında ise %2,4 olarak gerçekleşmiştir. 2016 yılında %3,2’ye yükselen oran 2020 yılında %4,6, 2021 yılında ise %4,3 düzeyinde gerçekleşmiştir. Genel seyir olarak bir artış eğilimi görülmekle beraber, sağlık turizmi gelirinin toplam turizm gelirleri içindeki oranı dalgalı bir seyir izlemiş ve 2020 yılı en yüksek payın alındığı yıl olmuştur. 2020 yılında dünya genelinde yaşanan salgın nedeniyle turizm hareketlerinde önemli düşüş yaşanmıştır. 2020 yılında sağlık turizmi gelirinin toplam turizm gelirleri içindeki oranının artmasının nedeni, turizm gelirlerinde yaklaşık üçte ikiye yakın bir azalma meydana gelirken, sağlık turizmi gelirlerinde ise yarıya yakın bir azalma meydana gelmesi ile açıklanabilir.

Turizm ve Sağlık Turizmi Ziyaretçi Sayıları

TÜİK istatistiklerine göre, 2003 yılından itibaren Türkiye’ye turizm ve sağlık turizmi için gelen ziyaretçi ile sağlık turizmi için gelen ziyaretçilerin toplam turizm ziyaretçileri içindeki oranı Tablo 3’te sunulmuştur.

Tablo 3. Yıllara Göre Turizm ve Sağlık Turizmi Ziyaretçi Sayısı, Sağlık Turizmi Ziyaretçilerinin Turizm Ziyaretçileri İçindeki Oranı

Yıl	Turizm Amaçlı Ziyaretçi Sayısı	Sağlık Turizmi Amaçlı Ziyaretçi Sayısı	Sağlık Turizmi Ziyaretçilerinin Turizm Ziyaretçileri İçindeki Oranı (%)
2003	16.302.048	139.971	0,9
2004	20.262.645	171.994	0,8
2005	24.124.504	220.338	0,9
2006	23.148.670	193.728	0,8
2007	27.214.986	198.554	0,7
2008	30.979.974	224.654	0,7
2009	31.972.377	201.222	0,6
2010	33.027.941	163.252	0,5
2011	36.151.327	187.363	0,5
2012	36.463.921	216.229	0,6
2013	39.226.226	267.461	0,7
2014	41.415.070	414.658	1,0
2015	41.617.530	360.180	0,9
2016	31.365.330	377.384	1,2
2017	38.620.346	433.292	1,1
2018	45.628.673	551.748	1,2
2019	51.860.042	662.087	1,3
2020	15.826.266	388.150	2,5
2021	29.357.463	642.444	2,2

Kaynak: TÜİK, 2022.

Tablo 3’te yıllara göre sunulmuş olan veriler incelendiğinde, 2003 yılında sağlık turizmi ziyaretçilerinin toplam turizm ziyaretçileri içindeki oranı %0,9 olarak gerçekleşmiştir. Takip eden yıllarda bir düşüş eğilimi görülmektedir. 2011 yılında %0,5’e düşen oran 2014 yılında %1’e yükselmiş, 2018 yılında %1,2; 2020 yılında en yüksek oran olan %2,5 ve 2021 yılında %2,2 olarak gerçekleşmiştir.

Termal Turizm Potansiyeli

Türkiye, ülke genelinde 46 ile yayılmış olan 196 kaplıca ve termal tesise sahiptir. Bu tesislerden 10 tanesi Sağlık Bakanlığı ile Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından yetkilendirilerek aynı zamanda kür merkezi olarak faaliyet göstermekte olup 2.461 yatak kapasitesine sahiptir. İşletme belgesine sahip olan 30 tesis ise 8.562 yatak kapasitesine sahiptir. Bunların haricinde yerel yönetimlerce belgelendirilmiş 16.000 yatak kapasiteli 156 tesis daha faaliyet göstermektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Turizm Bakanlığı 2020 yılı istatistiklerine göre Türkiye’de dört ve beş yıldızlı turizm işletme belgeli ve turizm yatırım belgeli termal otellerin sayısı 87, toplam yatak kapasitesi 35.170; turizm yatırım belgeli termal tatil köyü sayısı 1 ve yatak kapasitesi 310; termal müstakil apart otel sayısı 2 ve yatak kapasitesi 171’dir. Toplam yatak kapasitesi ise 36.191 olarak hesaplanmaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2020).

Bu tesislerde ortalama kalış süresi, doluluk oranı, turistlerin tesislere geliş sayısı ve geceleme sayıları Tablo 4’te sunulmuştur (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Tablo 4. 2020 Yılı Turizm İşletme Belgeli Termal Konaklama Tesislerinde Tesislere Geliş Sayısı, Geceleme, Ortalama Kalış Süresi ve Doluluk Oranlarının Tesis Tür ve Sınıflarına Göre Dağılımı

TÜRÜ	SINIFI	TESİSE GELİŞ SAYISI			GECELEME		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Termal Otel	5 Yıldızlı	101 260	597 475	698 735	180 784	1 254 840	1 435 624
	4 Yıldızlı	24 966	248 147	273 113	98 065	452 329	550 394
	3 Yıldızlı	4 372	94 598	98 970	6 457	155 869	162 326
Termal Müstakil Apart Otel		47	2 707	2 754	758	7 187	7 945
Butik Termal Otel		50	2 549	2 599	94	4 609	4 703
Toplam		130 695	945 476	1 076 171	286 158	619 994	2 160 992
TÜRÜ	SINIFI	ORTALAMA KALIŞ SÜRESİ			DOLULUK ORANI (%)		
		YABANCI	YERLİ	TOPLAM	YABANCI	YERLİ	TOPLAM
Termal Otel	5 Yıldızlı	1,79	2,10	2,05	2,41	16,75	19,17
	4 Yıldızlı	3,93	1,82	2,02	3,85	17,75	21,60
	3 Yıldızlı	1,48	1,65	1,64	0,91	22,05	22,96
	Toplam	2,18	1,98	2,01	2,66	17,34	19,99
Termal Müstakil Apart Otel		16,13	2,65	2,88	1,23	11,67	12,91
Butik Termal Otel		1,88	1,81	1,81	0,45	22,07	22,52

Kaynak: Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022.

Tablo 4 incelendiğinde, 2020 yılında Türkiye’de termal konaklama tesislerinde 130 bin civarında yabancı uyruklunun konakladığı ve toplam 286 binin üzerinde bir geceleme yapıldığı görülmektedir. Yabancı uyrukluların bu tesislerde ortalama kalış süresi ise termal otellerde ortalama 2,18 gün, termal müstakil apart otellerde 16,13 gün

ve butik termal otellerde 1.88 gündür. Veriler incelendiğinde, ziyaretçilerin genellikle gününbirlik veya hafta sonunu değerlendirmek amacıyla bu tesisleri kullandığı anlaşılmaktadır. Termal tedavi amacıyla yapılacak ziyaretlerde ise ortalama kalış süresinin daha yüksek olması beklenmektedir.

Tartışma

Dünya Sağlık Örgütü'nün tahminlerine göre küresel düzeyde sağlık harcamaları son yirmi yılda reel olarak iki katından fazla artarak 2019 yılında yaklaşık 5,5 trilyon dolar düzeyine yükselmiştir. Bu harcama düzeyi, küresel Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın %9,8'ine karşılık gelmektedir (DSÖ, 2021, s.8). Sağlık harcamalarının geleceğine ve beklenen büyüklüklerine yönelik yapılan bir çalışmada, sağlık harcamalarının 2030 yılında 10,6 trilyon dolara ve 2050 yılında ise 15,0 trilyon dolara ulaşacağını öngörülmektedir (GBDHFCN, 2019, s.2251). Artan sağlık harcamaları, sağlık turizminin gelişmesine ve daha da yaygınlaşmasında etkili olan faktörlerden biridir (Aydın & Karamehmet, 2017, s.20). Ülkeler, sağlık harcamalarına paralel olarak giderek büyüme eğiliminde olan ve yaklaşık 500 milyar dolara ulaşan sağlık turizmi gelirlerinden daha fazla pay almak istemektedirler. Bu kapsamda çeşitli planlar hazırlanmakta ve hedefler belirlenmektedir. Örneğin Macaristan termal turizmin yurtdışında tanıtımı, turizmin çeşitlendirmesi ve termal turizm hizmetlerinin sadece wellness amaçlı değil, tıbbi hizmetlerle beraber verilmesi adına çalışmalar yapılmaktadır. Tayland, sağlık ve termal turizm açısından lider ülke olma hedefi ile politikalar üretmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022).

Türkiye, global ölçekte sağlık turizmi alanında önemli bir aktör haline gelmek için 10. ve 11. Kalkınma Planları ile ortaya konulan vizyon ve sağlık turizminin geliştirilmesi programında detaylandırılmış olan resmi hedefler belirlemiştir. Aynı zamanda Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanan termal turizm master planı da sağlık turizmine yönelik hedefler içermektedir. Bu hedeflere ne derecede ulaşıldığının ortaya konulması, ülke sağlık turizminin performansının değerlendirilmesi açısından önem taşımaktadır.

10. Kalkınma Planı kapsamında belirlenen hedefler açısından bir değerlendirme yapıldığında; termal sağlık turizmi için belirlenmiş olan yatak kapasitesi, yabancı termal sağlık turisti sayısı ve termal turizmden elde edilecek gelir hedeflerine ulaşamadığı görülmektedir. 2018 yılına kadar ulaşılması hedeflenen termal turizm yatak kapasitesi 100.000 iken, 2020 yılı itibariyle sadece 36.191 yatak bulunmaktadır. Hizmet sunulacak yabancı termal turist sayısı için ise 2018 yılında 1.500.000 düzeyinde bir hedef belirlenmiş olmasına rağmen 2020 yılı itibariyle 130.695 yabancı sağlık turistine hizmet sunulmuştur. Termal turizm ile ilgili belirlenmiş son hedef olan 2018 yılında 3 milyar ABD doları gelir elde edilmesi hedeflenmişken, bu kapsamda ne kadar gelir elde edildiğine dair bir veriye ulaşılamamıştır. Ancak 2021 yılı itibariyle toplam sağlık turizmi gelirinin 1 milyar ABD doları düzeyinde olduğu göz önünde bulundurulduğunda, bu hedefe de ulaşamadığı görülmektedir.

10. Kalkınma Planı çerçevesinde hazırlanmış olan sağlık turizminin geliştirilmesi eylem planında belirlenmiş diğer hedeflere bakıldığında; 750 bin medikal yabancı hastanın tedavi edilmesi hedefi, hedefin kapsadığı zaman aralığında gerçekleştirilememiştir. 2018 yılında Türkiye'ye sağlık turizmi amacıyla gelen yabancıların toplamın 551.748 olduğu düşünüldüğünde, bu hedefin de gerçekleşmeden uzak olduğu ortadadır. İleri yaş turizminde 150 bin yabancı turistin ülkemizi ziyaret etmesi ve 750 milyon ABD doları gelir elde edilmesi hedefleri ise, kamusal veri kaynaklarında bu ayrıntıya yönelik veri sunulmaması nedeniyle analiz edilmemiştir. Ancak ülkemizi sağlık turizmi amacıyla ziyaret eden yabancı hastaların sayısı ve elde edilen gelir göz önünde bulundurulduğunda bu hedeflerin plan döneminde gerçekleştirilemediği düşünülmektedir.

Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından hazırlanmış olan Termal Turizm Master Planı 2007-2023 ve Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı kapsamında 2023 yılına kadar sahip olunan termal yatak kapasitesinin 500.000'e yükseltilmesi hedeflenmiş ise de bu hedefin de gerçekleştirilemediği görülmektedir.

2019 yılı aralık ayında ortaya çıkan Covid-19 salgını, birçok sektörü olduğu gibi sağlık ve sağlık turizmi sektörünü de oldukça derinden etkilemiştir. OECD tarafından hazırlanan bir raporda salgının turizm ekonomisini önemli ölçüde olumsuz yönde etkilediği ve 2020 yılında turizm ekonomisinde %60-80 düzeyinde bir düşüşe neden olmasının beklendiği belirtilmektedir (OECD, 2020, s.1). Devletlerin salgına karşı aldığı tedbirler kapsamında ülkelere giriş-çıkış yasakları, karantinalar, iptal edilen uluslararası organizasyonlar ve seyahat kısıtlamalarından turizm sektörü doğrudan etkilenmiş ve medikal turistlerin sağlık hizmetlerinden faydalanmasına engel olmuştur (Çınar ve Özkaya, 2020, s.35). Covid-19 salgını nedeniyle dünya çapında insanların yaşadığı psikolojik ve zihinsel yorgunluğun ilerleyen zamanda tatil alışkanlıklarını ve davranışlarını değiştirmesi, termal sağlık turizmi, wellness ve spa turizmine yönelik talebin ise büyük bir artış göstermesi beklenmektedir (Wen vd., 2020, s.9; Yang ve Wong, 2021, s.869). Covid-19 salgını döneminde teletıp teknolojilerinin kullanım düzeyi artmıştır. Önümüzdeki dönemde de teletıp teknolojilerinin özellikle medikal turizm tercihlerinin belirlenmesinde, hastane ve hekim seçiminde ve maliyet araştırmalarında daha sıklıkla kullanılacağı tahmin edilmektedir (Chhabra, 2021, s.660).

Özellikle ülkeler arasında seyahat kısıtlamalarının getirilmesi, sağlık turizmi hareketliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Bu durum Türkiye'de sağlık turizmini hem yabancı hasta sayısının azalması hem de elde edilen gelirdeki düşüş nedeniyle doğrudan etkilemiştir. Nitekim, 2020 yılında bir önceki yıla göre yabancı sağlık turisti sayısı 662 binden 388 bine ve elde edilen gelir 1 milyar dolardan 548 milyon dolara düşmüştür. 2021 yılında ise 2019 yılındaki hasta sayısı ve gelir düzeyine yeniden ulaşıldığı görülmektedir.

Sonuç ve Öneriler

Her ne kadar salgın dönemi bu açıdan sağlık turizmi faaliyetlerini baltalasa da Türkiye 2018 yılında elde etmeyi planladığı hedeflere halihazırda ulaşamamış durumdadır. Sağlık turizmi alanında güçlü bir aktör olmayı arzu eden Türkiye'nin, önceki yıllarda ulaşmayı planladığı hedefleri yakalayabilmesi için özellikle termal turizm ve yaşlı, engelli sağlık turizmi alanlarında hızlı bir yatırım sürecine yönelmesi gerekmektedir. Medikal turizm alanında sahip olunan kapasitenin verimli bir şekilde kullanılabilmesi için tanıtım faaliyetlerine ağırlık verilmeli, yabancı ülkelere daha fazla hasta gelmesini kolaylaştıracak işbirlikleri ve anlaşmaların hayata geçirilmesi sağlanmalıdır.

Termal turizm açısından ise, belirlenmiş olan hedeflerin oldukça gerisinde kalınmış olup, özellikle yabancı hastaların ilgisini çekecek olan tedavi ve kür paketlerini sunacak tesislerin artırılması ve yabancı ülke sigorta şirketleri ile anlaşmalar yapılması önem taşımaktadır. Aynı şekilde dünyada gittikçe artan bir trende sahip olan yaşlı sağlık turizmi ve engelli turizminde söz sahibi olabilmek için bu alanlarda yatırımların teşvik edilmesi gerekmektedir. Dünyada yaşlı nüfusun oranının yükselmesi ve yaşlı nüfusun sağlık ihtiyaçlarının farklılaşarak giderek artması nedeniyle yaşlı ve engellilere yönelik ülkemizde sağlık turizmi planlamasının ve belirlenecek hedeflerin sağlık hizmetlerini, yaşam kalitesini geliştirici türdeki hizmetleri, gezi, tatil ve kültürel faaliyetleri de kapsayacak bir şekilde ve geniş bir yelpazede yapılması faydalı olacaktır.

Sağlık turizmi, doğası gereği bir çarpan etkisine sahip olup, otelcilik ve konaklama hizmetleri, aracılık hizmetleri, yeme içme, ulaşım gibi diğer sektörlerin de gelişmesine katkıda bulunmaktadır. Bu açıdan sağlık turizmi

faaliyetlerinde meydana gelecek artış, sayılan bu sektörlerin faaliyet alanlarının da genişlemesine yardımcı olmaktadır.

Türkiye, sağlık turizmi alanında belirlediği hedeflere ulaşabilmek için sadece sağlık sektörüne odaklanarak değil, turizm sektörü, kamu ve özel sigorta kuruluşları, teknoloji ve ulaşım sektörü, reklam ve pazarlama faaliyetlerini de kapsayacak şekilde bütüncül bir yaklaşım sergilemeli, sektörler arasında işbirliği fırsatları geliştirilmelidir. Ayrıca Türkiye, özellikle medikal turizm ve termal turizm alanlarında sahip olduğu potansiyeli daha da geliştirerek ve yaşlı turizmi ile engelli turizmi alanlarına yeni yatırımlar hayata geçirerek sağlık turizmi pazarından daha fazla pay alma imkanına sahip olacaktır. Türkiye'nin, sağlık hizmetleri alanında diğer ülkelere göre sahip olduğu fiyat avantajı fırsatını öne çıkarmaktan ziyade daha yüksek nitelikli tedavi ve kaliteli hizmet sunumu politikasıyla sağlık turizmi pazarında rekabetçiliğini arttırması gerekmektedir.

Çalışma kapsamında kamu sektörü tarafından kamu ve özel sektöre yönelik olarak belirlenmiş olan hedefler incelenmiştir. Özel sektör tarafından ayrıca belirlenmiş hedefler hakkında herhangi bir değerlendirme yapılmamıştır. Gelecek dönemde yapılacak olan araştırmalarda hem kamu hem de özel sektör tarafından ortaya konulan hedefler bir arada değerlendirilerek analizler yapılabilir.

KAYNAKÇA

- Ağaoğlu, F.O., Karagöz, N. & Zabun, S. (2019). Sağlık turizmi uygulamaları ve türkiye'ye getirilerine ilişkin bir değerlendirme. *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 20(2), 428-450.
- Akbolat, M. & Gülçin Deniz, N. (2017). Türkiye'de medikal turizmin gelişimi ve bazı ülkelerle karşılaştırılması. *Uluslararası Global Turizm Araştırmaları Dergisi*, 1(2), 123-139.
- Aksu, A. & Bayar, K. (2019). Development of health tourism in Turkey: SWOT analysis of Antalya province. *Journal of Tourism Management Research*. 6. 134-154. 10.18488/journal.31.2019.62.134.154.
- Al-Natour, D. (2020). A review on efforts of health tourism in Turkey. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(59), 2739-2744.
- Altın, U., Bektaş, G., Antep, Z. & Gerçek İrban, A. (2012). The international patient's portfolio and marketing of Turkish Health Tourism. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*. 58. 1004-1007.
- Aydin, G. ve Karamehmet, B. (2017). Factors affecting health tourism and international health-care facility choice, *International Journal of Pharmaceutical and Healthcare Marketing*, (11)1, 16-36. <https://doi.org/10.1108/IJPHM-05-2015-0018>
- Bozça, R., Kırac, F. Ç. ve Kırac, R. (2017). Sağlık Turizmi SWOT Analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 6(3), 157-163.
- Bulu, M. ve Eraslan, İ. H. (2007). *Sağlık Turizmi: Sürdürülebilir Rekabet Avantajı Elde Etmede Turizm Sektörü*. İstanbul.
- Can, B. (2019). *Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi ve Hastaların Türkiye'yi Tercih Etme Nedenleri: Özel Bir Hastane Örneği*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Medipol Üniversitesi.
- Çınar, F. & Özkaya, B. (2020). Koronavirüs (COVID-19) Pandemisinin medikal turizm faaliyetlerine etkisi, *Sağlık ve Sosyal Refah Araştırmaları Dergisi*. Cilt 2, Sayı 2, s. 35-50.

- Çeti, B. ve Ünlüöner, K. (2020). Economic Evaluation of Health Tourism in Turkey. *Journal of Tourismology*, 6(1), 99-109. <https://doi.org/10.26650/jot.2020.6.1.0015>
- Chhabra, A., Munjal, M., Mishra, P. C., Singh, K., Das, D., Kuhar, N., Vats, M. (2021). Medical tourism in the COVID-19 Era: Opportunities, Challenges and the Way Ahead. *Worldwide Hospitality and Tourism Themes*, 13(5), 660-665. <https://doi.org/10.1108/WHATT-05-2021-0078>
- Dalan, C. ve Arıkan Saltık, I. (2021). Paydaşların Bakış Açısıyla Muğla İli Sağlık Turizmi, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 5(2): 1451- 147
- Diñer Z. (2010). Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri, Sağlık Turizm Derneği ve Sağlık Vakfı.
- Doğan, B. ve Aslan, A. (2019). Türkiye’de sağlık turizminin mevcut durumu ve ülke ekonomisine katkıları. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9 (18), 390-418.
- Dünya Sağlık Örgütü. (2021). Global expenditure on health: public spending on the rise? Geneva: World Health Organization. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO
- Erdem, H. (2021). *The Role Of Health Tourism in The Development of the Country and Its Impacts On Employment*, PhD Thesis, Near East University, Nicosia.
- GBDHCN (Global Burden of Disease Health Financing Collaborator Network) (2019). Past, present, and future of global health financing: a review of development assistance, government, out-of-pocket, and other private spending on health for 195 countries, 1995-2050. *Lancet* (London, England), 393(10187), 2233–2260. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(19\)30841-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(19)30841-4)
- Işık, M., Özsezer, Y. & Işık F. (2021). The current growth effect of health tourism market development in Turkey For The Evaluation On Current Account Deficit. IEDSR Association. 6. 220-240. 10.46872/pj.238.
- İştar, E. (2016). Health Tourism In Turkey: A Study On Newspapers. *Uluslararası Sağlık Yönetimi ve Stratejileri Araştırma Dergisi*, 1 (3), 26-35.
- Kabacık, M. (2021). Covit 19 Pandemisinin Türkiye Sağlık Turizmine Etkileri, *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 2021, Special Issue 5, 464-476
- Kalkınma Bakanlığı. (2015). *Sağlık Turizminin Geliştirilmesi Programı Eylem Planı*, Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018), Ankara.
- Kara, T. (2020). Health tourism and concept complexity of health tourism in Turkey. *International Journal of Health Management and Tourism*, 5 (3), 264-290.
- Kılavuz, E. (2018). Medical tourism competition: The case of Turkey. *International Journal of Health Management and Tourism*. 42-58. 10.31201/ijhmt.372364.
- Kılıç, B. ve Sak, H. (2021). Balıkesir ilinin sağlık turizmi yönünden analizi. *Balıkesir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2), 161-178.
- Kılıçarslan, M. (2019). Swot analysis of health tourism in Turkey. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 1135-1145. 10.17755/esosder.467515.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2007). *Termal Turizm Master Planı 2007-2023*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2020). *Turizm İstatistikleri. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Araştırma ve Değerlendirme Daire Başkanlığı*, Ankara.

- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). *Konaklama İstatistikleri*. Yatırım ve İşletmeler Genel Müdürlüğü, Ankara.
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). Genel Tanımlar: Termal Turizm. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11475/genel-tanimlar.html>. (Erişim Tarihi: 25.03.2022)
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. (2022). Sağlık turizmine yönelik uluslararası çalışma-egilim ve etkinlikler. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11478/saglik-turizmine-yonelik-uluslararasi-calisma-egilim-ve-.html>. (Erişim Tarihi: 25.03.2022)
- MTI, (2022). Medical Tourism Index. <https://www.medicaltourismindex.com/>. (Erişim Tarihi, 24.03.2022)
- Mutlubaş, I. (2019). Dünya'da ve Türkiye'de medikal turizmin güncel durumu, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 2020, 4(3): 2974-2984.
- OECD, (2020). Tourism policy response to the coronavirus (COVID-19). Tackling Coronavirus Contributing to a Global Effort, Paris, France.
- Özer, Ö. ve Songur, C. (2013). Türkiye'nin Dünya Sağlık Turizmindeki Yeri ve Ekonomik Boyutu. *Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4 (7), 69-81.
- Özkan, M.E. (2019). Sağlık turizmi kapsamında türkiye'nin medikal turizm potansiyeline yönelik bir değerlendirme. *Turizm Ekonomi ve İşletme Araştırmaları Dergisi*, 1 (1), 50-64.
- Özsarı, S.H. ve Karatana, Ö. (2013). Sağlık turizmi açısından türkiye'nin durumu, *Kartal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Dergisi*, 24(2), 136-144.
- Öztürk, Y. ve Yazıcıoğlu İ. (2002). Gelişmekte olan ülkeler için alternatif turizm faaliyetleri üzerine teorik bir çalışma. *Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(2):183-95.
- Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, (2022a). <https://saglikturizmi.saglik.gov.tr/> (Erişim Tarihi, 14.01.2022)
- Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, (2022b). Sağlık Turizmi yetki belgesi alan sağlık tesisi ve aracı kuruluşlar listesi. <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/TR-86990/yetki-belgesi-listeleri-guncellenmistir.html> (Erişim Tarihi: 11.02.2022)
- Satürk. (2019). *Sağlık Turizmi Nedir?* SATURK Yayınları.
- Satürk. (2019). *Türkiye'de Termal Sağlık Turizmi*. SATURK Yayınları.
- Strateji ve Bütçe Başkanlığı. (2019). On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023), Ankara.
- Şengül, H. ve Bulut A. (2019). Sağlık turizmi çerçevesinde türkiye'de termal turizm; bir swot analizi çalışması. *ESTÜDAM Halk Sağlığı Dergisi*. 2019;4(1):55-70.
- Tengilimoğlu, D. (2021). Sağlık turizmi ve devlet teşvikleri. *Journal of Life Economics*, 8(1), 1-10. <https://doi.org/10.15637/jlecon.8.1.01>
- Toptaş, A. (2020). Sağlık Turizminde türkiye'nin önemi ve tercih edilme sebeplerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma, *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(4): 3191- 3208.
- TÜİK. (2022). Turizm İstatistikleri.
- Türksoy, A. ve Türksoy, S.S. (2010). Termal turizmin geliştirilmesi kapsamında çeşme ilçesi termal kaynaklarının değerlendirilmesi, *Ege Akademik Bakış*, 10(1):699-725
- Ushaş. (2021). <https://www.ushas.com.tr/saglik-turizmi/>. (Erişim Tarihi, 13.01.2022).
- Wen, J., Kozak, M., Shaohua, Y., Fang, L. (2020). COVID-19: Potential Effects on Chinese Citizens' Lifestyle and Travel. *Tourism Review*. ahead-of-print. 10.1108/TR-03-2020-0110.

- World Health Organization. (1946). *Preamble to the Constitution of the WHO*, International Health Conference, New York: International Health Conference.
- World Tourism Organization. (1995). Collection of tourism expenditure statistics, UNWTO Technical Manual No:2.
- World Tourism Organization. (2022). Global and regional tourism performance. <https://www.unwto.org/global-and-regional-tourism-performance>. (Erişim Tarihi, 12.01.2022)
- Yang, F. ve Wong, AI. (2021). The social crisis aftermath: tourist well-being during the COVID-19 outbreak, *Journal of Sustainable Tourism*, 29:6, 859-878, DOI: 10.1080/09669582.2020.1843047
- Yapıcı, O. Ö. (2021). *The Evaluation of Turkey Tourism Within the Context of Health Tourism*, (Editör) Krystev, V., Çelik Uğuz, S., Efe, R., Kapluhan, E. Tourism Studies And Social Sciences içinde (195-207).
- Yardan, E.D., Dikmetaş, H., Us, N.C. ve Yabana, B. (2014). Türkiye ve dünya’da sağlık turizmi. *Sağlıkta Performans ve Kalite Dergisi*, 8, 27-42.
- Yazan, T., Girgin, A. ve Karadağ, E. (2017). *Health tourism in Turkey*. Khazar Journal of Humanities and Social Sciences © Khazar University Press 2017
- Yılmaz, S., Sariaydın, İ. ve Sönel, T. (2020). İngiltere özelinde Türkiye’nin sağlık turizmi fırsatları. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 7 (1), 74-85
- Zhang D, Yue Y, Liao M, Liu T. (2022). Evaluation index system of surgical tourism service organizations in China: An empirical research. *Research Square*. DOI: 10.21203/rs.3.rs-1226845/v1.

Evaluation of the Current Situation of Health Tourism Policies in Turkey in the Context of Sectoral Targets**Hakan Oğuz ARI**

Health Institutes of Türkiye, Türkiye Health Policies Institute, Ankara/Turkey

Extensive Summary

Health tourism is the fastest growing service sector sub-branch of our age and has become a sector that enables people to access quality health services, increases employment rate and supports economies. This sector, which has high added value and creates jobs in many fields, is considered as a priority sector by many governments, various goals are set and supported by investments and incentives. However, international trade in medical services has been growing rapidly over the past few decades.

In this context, the aim of this study is to show the extent to which the goals set by the state in the field of health tourism in Turkey have been achieved by comparing the current realizations.

Health tourism; it is that individuals visit different countries from their countries of residence in order to obtain preventive, therapeutic and rehabilitative health services as well as health-enhancing services. In summary, the concept of health tourism is an industry that allows individuals to grow health institutions by using the potential of mobility for health purposes on an international scale.

Patient mobility generated by health tourism has become the fastest growing sector in the world with globalization, which has led to serious competition between countries. Factors such as the increasing aging of the world, the inadequacies in health services, the demands of people to receive services in different environments, and the search for more affordable and higher quality health services increase the demand for health tourism globally. Health tourism activities are developing due to the fact that it allows the service provider to earn a high income and there is an increase in the demand for health tourism on a global scale.

Health tourism is divided into four groups: thermal tourism, medical tourism, elderly tourism and disability tourism according to the classification of the Ministry of Health of the Republic of Turkey. Thermal Tourism is based on the benefit of minerals rich in groundwater on human health. Medical tourism is one of the main components of health tourism. Medical tourism is defined as the travel of patients to cross-border countries for medical treatment purposes. Elderly tourism, also known as geriatric tourism; It refers to the services that individuals over the age of 65 receive in the centers in different countries they go to. Disability tourism is a type of tourism that allows people with disabilities to receive services for their physical and mental health and to engage in tourism activities such as sightseeing, accommodation, food and drink.

When the policy documents published by public institutions are examined, it is seen that several goals have been set in the health tourism special. The Health Tourism Development Program, which was prepared within the scope of the Tenth Development Plan, aims to increase the bed capacity, the number of foreign thermal tourists and the income to be obtained in thermal tourism. In addition, it is aimed to be among the top 5 destinations in the world in medical tourism and to increase the number of patients and income in both medical tourism and advanced age tourism.

Within the scope of Thermal Tourism Master Plan 2007-2023 and Turkish Tourism Strategy 2023 and Action Plan 2007-2013 prepared by the Ministry of Culture and Tourism , 4 thermal tourism zones were established and it was aimed to increase the bed capacity in thermal tourism centers to 500,000 thermal beds in 2023.

In the study, document examination method was used from qualitative research methods. In this study, literature reviews were carried out primarily on Turkish Health Tourism and its goals, and the data obtained were compiled within a certain system. Later, health tourism statistics in Turkey were examined. The differences between the goals set for health tourism and the existing data were evaluated by the researcher.

When an assessment is made in terms of the goals set within the scope of the 10. Development Plan; It is seen that the bed capacity determined for thermal health tourism, the number of foreign thermal health tourists and the income goals to be obtained from thermal tourism have not been reached. While the thermal tourism bed capacity goal to be reached by 2018 is 100,000, there are only 36,191 beds by 2020. Although it has set a goal of 1,500,000 in 2018 for the number of foreign thermal tourists to be served, 130,695 foreign health tourists have been served by 2020. While the last goal for thermal tourism was aimed to generate USD 3 billion in revenue in 2018, no data on how much revenue was generated in this context was found. However, considering that total health tourism revenue is USD 1 billion by 2021, it is seen that this goal has not been achieved.

Looking at the other goals set in the plan; The goal of treating 750,000 medical foreign patients was not achieved within the time frame covered by the goal. Considering that the total number of foreigners coming to Turkey for health tourism purposes in 2018 is 551,748, it is clear that this goal is far from realized. The goals of 150,000 foreign tourists visiting our country and generating USD 750 million in revenue in advanced tourism were not analyzed due to the lack of data on this detail in public data sources. However, considering the number of foreign patients visiting our country for health tourism purposes and the income obtained, it is thought that these goals could not be realized both during the planning period and today.

Although it is aimed to increase the thermal bed capacity of the thermal bed to 500,000 by 2023 within the scope of the Thermal Tourism Master Plan 2007-2023 and The Tourism Strategy of Turkey 2023 and the Action Plan prepared by the Ministry of Culture and Tourism, it is seen that this goal has not been achieved in the light of the above information.

Turkey, which wants a strong actor in the field of health tourism in the future, needs to move towards a rapid investment process especially in the fields of thermal tourism and elderly and disabled health tourism to achieve the goals it planned to achieve in previous years. In order to use the capacity in the field of medical tourism effectively, promotional activities should be emphasized and cooperations and agreements should be implemented to facilitate the withdrawal of patients from foreign countries.

There are some limitations to this study. Within the scope of the study, the goals set by the public sector were examined. No assessment has been made about the goals set by the private sector. In future research, the goals set by both the public and private sectors can be evaluated and analyzed together.